

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
[www.philosophical-research.org]

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΚΥΚΛΟΣ ΚΘ΄
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2015 - 2016

*Η Ταυτότητα του Ελληνισμού
στην Ιστορία (c. 1104 – 404 π.Χ.)*

*Ή
η Αιωνιότητα στον Χρόνο
(Παραλλαγές στο «Γνώθι σαυτόν»)*

ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ 8^ο

Πέμπτη 14 Ιανουαρίου 2016

1/ Οι Άβαντες του Κουρητικού Φωτός

σελ. 2 – 17

2/ Το Σεμινάριο

σελ. 17 - 18

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΔΩΡΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

VII

Οι Άβαντες του Κουρητικού Φωτός

Παραδόσεις Ευβοϊκές συνέδεαν τους Κουρήτες με την Εύβοια ως αρχέγονη κατοίκησή τους. Ο Ευβοεύς ιστορικός Αρχέμαχος τις καταγράφει.

Αρχέμαχος δ' ὁ Εὐβοεύς φησὶ τοὺς Κουρηῆτας ἐν Χαλκίδι συνοικῆσαι, συνεχῶς δὲ περὶ τοῦ Αἰγίου πεδίου πολεμοῦντας, ἐπειδὴ οἱ πολέμιοι τῆς κόμης ἐδράττοντο τῆς ἔμπροσθεν καὶ κατέσπων αὐτούς, ὄπισθεν κομῶντας γενέσθαι, τὰ δ' ἔμπροσθεν κείρεσθαι· διὸ καὶ Κουρηῆτας ἀπὸ τῆς κουρᾶς κληθῆναι· μετοικῆσαι δ' εἰς τὴν Αἰτωλίαν, καὶ κατασχόντας τὰ περὶ Πλευρῶνα χωρία τοὺς πέραν οἰκοῦντας τοῦ Ἀχελῷου διὰ τὸ ἀκούρους φυλάττειν τὰς κεφαλὰς Ἀκαρνᾶνας καλέσαι.

Αρχέμαχος Fr.Gr.Hist. 424 B9 Jacoby = Στράβων Χ 465;
cf. Σχόλια Β εις Ιλιάδα Β 542, Σχόλια Τ εις Ιλιάδα Ι 529.

Πέρα από την γραφική πολεμική αιτία για το Κουρητικό χαρακτηριστικό φαινόμενο της επιτηδευμένης κόμμωσης με μακρύτατη κόμη πίσω και εξαιρετικά διακοσμημένο χτένισμα κουρεμένων μαλλιών μπροστά, **το γεγονός της ουσιώδους σύνδεσης ανδρείας της νεαρώδους ακμής και επιδεικτικής προβολής του ηβώντος και σφριγώντος και οργώντος κάλλους είναι πραγματικότατο.**

Τα Σχόλια Β στο χωρίο του Ομηρικού Καταλόγου περί Ευβοίας ταυτίζουν τους Άβαντες με τους Κουρήτες. Στην Ιλιάδα, οι Άβαντες, κάτοικοι της Εύβοιας, έχουν κατ' εξοχήν δυο χαρακτηριστικά του νεαρού ιδεώδους Ελληνισμού: είναι πρώτον πολεμιστές στην στάδην μάχη, ως οπλίτης προς οπλίτη, αγωνιζόμενοι εκ του σύνεγγυς, εξ επαφής, κατ' επέκταση της πάλης, της πυγμής και του παγκρατίου – **ο αγών της μάχης ως προέκταση κατά συνέχεια του αθλητικού αγώνα**· και δεύτερον επιτηδεύονται **μακρά κόμη πίσω, περίτεχνα στολισμένη.**

*οἱ δ' Εὐβοίαν ἔχον μένεα πνεύοντες Ἄβαντες,
Χαλκίδα τ' Εἰρέτριάν τε πολυστάφυλόν θ' Ἰστιαίαν
Κήρινθόν τ' ἔφαλον Δίου τ' αἰπὺ πτολίεθρον,
οἳ τε Κάρυστον ἔχον ἠδ' οἳ Στύρα ναιετάασκον,
τῶν αὖθ' ἡγεμονεύ' Ἐλεφήνωρ ὄζος Ἄρηος,
Χαλκωδοντιάδης, **μεγαθύμων ἀρχὸς Ἀβάντων**·
τῶ δ' ἄμ' Ἄβαντες ἔποντο θοοί, **ὄπιθεν κομόωντες,**
αἰχμηταί, μεμαῶτες ὄρεκτῆσιν μελήσιν
θώρηκας ῥήξειν δείων ἀμφὶ στήθεσσι.*

Ιλιάς, Β 536-544

Το φιλάρεσκο στυλιζάρισμα κόμμωσης και ένδυσης των νεανιών επισημαίνουν τα σχόλια Τ στην Ιλιάδα Ι 529 όπου λόγος περί των Κουρήτων στην Αιτωλία: [ονομάζονται Κουρήτες ίσως] «*ἐπε<ε>ὶ στολάς και*

κόμας κορῶν εἶχον». Τη διάσταση αυτή τονίζει ο Στράβων στην ενδελεχή διαπραγμάτευση του ζητήματος:

Θηλυστολοῦντας γάρ, ὡς αἱ κόραι, τοῦνομα σχεῖν τοῦτο [δηλ. Κουρήτες] τοὺς περὶ τὴν Αἰτωλίαν φασίν· εἶναι γὰρ καὶ τινα τοιοῦτον ζῆλον ἐν τοῖς Ἑλλησι, καὶ Ἰάονας ἐλκεχίτωνας εἰρῆσθαι, καὶ τοὺς περὶ Λεωνίδα κτενιζομένους, ὅτ' ἐξήεσαν εἰς τὴν μάχην, καταφρονηθῆναι λέγουσιν ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐν δὲ τῇ μάχῃ θαυμασθῆναι. **ἀπλῶς δ' ἡ περὶ τὰς κόμας φιλοτεχνία συνέστηκε περὶ τε θρέψιν καὶ κουρὰν τριχός, ἄμφω δὲ κόραις καὶ κόροις ἐστὶν οἰκειὰ**· ὥστε πλεοναχῶς τὸ ἐτυμολογεῖν τοὺς Κουρήτας ἐν εὐπόρῳ κεῖται. εἰκὸς δὲ καὶ τὴν ἐνόπλιον ὄρχησιν ὑπὸ τῶν ἡσκημένων οὕτω περὶ κόμην καὶ στολὴν πρῶτον εἰσαχθεῖσαν, ἐκείνων Κουρήτων καλουμένων, παρασχεῖν πρόφασιν καὶ τοῖς στρατιωτικωτέροις ἐτέρων καὶ τὸν βίον ἐνόπλιον ἔχουσιν, ὥσθ' ὁμωνύμως καὶ αὐτοὺς Κουρήτας λεχθῆναι, τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ λέγω καὶ Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία. καὶ Ὅμηρος δὲ τοὺς νέους στρατιώτας οὕτω προσηγόρευσε· καὶ

κρινάμενος κούρητας ἀριστῆας Παναχαιῶν,
δῶρα θεῆς παρὰ νηὸς ἐνεγκεῖν, ὅσσ' Ἀχιλῆι
χθιζοὶ ὑπέστημεν·

καὶ πάλιν,

δῶρα φέρον κούρητες Ἀχαιοί.

Στράβων X 466-7

Για παράδειγμα προσέξτε το πανομοιότυπο δέσιμο στροφηδόν σε παχυπλόκαμο της κόμης όπισθεν της κεφαλής στην ιερατική ισταμένη θεά του Βερολίνου (Περσεφόνη-Αφροδίτη) και στον νεαρό δισκοφόρο της επιτύμβιας στήλης στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών. Cf. Th. Wiegand, *Die altattische stehende Göttin in Berlin*, Abb. 4, Tafel 5 και Abb. 12; W.-D. Niemeier, *Der Kuros vom heiligen Tor*, Abb. 16.

Επίσης συγκρίνετε την ταυτότεχνη κυματιόσχημη ελικοειδή επεξεργασία των μετωπικών και παραμετωπίων τριχών στον Δία της

Ακρόπολης και την Ήρα της Ολυμπίας, H. von Buttlar, *Griechische Köpfe*, Tafeln 8 – 9. Από τις περίπου σύγχρονες κεφαλές (περί το 520 π.Χ.) της Αθηνάς της Ακρόπολης, του Κούρου της Αναβύσσου και του Κούρου του Πτώου στο Αρχαιολογικό Μουσείο των Αθηνών, η κόμμωση των νεαρών είναι περίτεχνα κατεξεργασμένη σε σχέση με το κυματιστό περμανάντ της θεάς, v. Buttlar, *op. cit.* Tafeln 21 - 23. Το ίδιο συμβαίνει μεταξύ Θησέα και Αντιόπης στο αυτό αετωματικό σύμπλεγμα του Ναού του Δαφνηφόρου Απόλλωνα στην Ερέτρια, προς το τέλος του 6ου αιώνα π.Χ., *op. cit.* Tafeln 26 – 27.

Για κατάτεχνη εκζήτηση αρρενικής κόμμωσης δείτε π.χ. τον Κούρο από το Πτώον στο Μουσείο των Θηβών (G. Richter, *Kouroi, Archaic Greek Youths*, No. 34, Figs. 141 – 143), τον Κούρο από την Βολομάντρα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών (*op. cit.*, No. 63, Figs. 208 – 216), τον Κούρο στο Μουσείο Καλών Τεχνών της Βοστώνης (No. 69, Figs. 230 – 233), ιδίως δε τον Κούρο της Φλωρεντίας (No. 70, Figs. 239 – 244), την κεφαλή Rampin (που θα αναφέρω και παρακάτω) και τον Αριστίονα της επιτύμβιας στήλης στο Αρχαιολογικό Αθηνών (v. Buttlar, *op. cit.*, Tafel 33). Και από την τετράγωνη Αργεία Δωρική πλαστική, ήδη ο Κλέοβις και Βίτων του Αγαμήδη στους Δελφούς αποτελούν μαρτυρία διατρανωμένη και σε αυτό του ιδεώδους (Richter No. 12A, B, Figs. 78-83, 91,92). - Η χαρακτηριστική κουρά των Κουρήτων συνδεόταν με την ανδρεία και την πολεμική αρετή, ανεφέρετο με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στον Απόλλωνα, ονομάζετο δε Θησηϊς στην Αθήνα. Πλούταρχος, *Θησεύς*, 5, 1-2.

Η ιδιαίτερη κομμωτική του νεαρού ανδρός είναι χαρακτηριστική του Ελληνισμού, εκφραζόμενη στο ιδεώδες του Κούρου. Περιλαμβάνει την κουρά στο εμπρόσθιο μέρος, αφιεμένης μακροτάτης της κόμης όπισθεν καταρρακτωδώς καλυπτούσης βαθέως ώμους και πλάτη, περίτεχνα δε πανταχού εσκευασμένης μέχρι υπερβόλου εκζήτησης.

[Για την υψηλή κομμωτική cf. παραδειγματικά την κεφαλή Rampin, H. Payne, G.M. Young, *Archaic Marble Sculpture from Acropolis*, Plates 11a-c. – Για θήλεια κομμωτική κατατεχνημένη εκζήτηση cf. e.g. την Κόρη 682 από την Ακρόπολη, Payne – Young, op. cit., plates 40 – 41, 42.1, 43.2].

Σε αυτήν την τυπολογία της Κουρητικής κομμωτικής αναφέρεται το Ομηρικό «*καρηκομόωντες Αχαιοί*». Σχόλια Α στην *Ιλιάδα* Β, 11: τῶν Ἑλλήνων τὸ παλαιὸν ἀρετῆς ἔνεκα καὶ ἀνδρείας κομώντων τὰς κεφαλὰς, λόγος πρῶτον Θησέα ἀποκειράμενον τὴν *ἐμπροσθίαν* κόμην εἰς Δῆλον ἀναθεῖναι τῷ Ἀπόλλωνι.

Ἀρετή είναι η δύναμη της μορφής του κάλλους, η λειτουργικότητα της δομικής τελειότητας. Ἀνδρεία δε (η Ομηρική ανδρότης) είναι η δυναμική τελειότητα του ανδρός, ιδίως κατά την νεαρῶδη «ώρα» της φύσης του, την ακμή της περιεφηβείας. Τα Σχόλια Β και Τ εξειδικεύουν: *κομῶσι γὰρ Λάκωνες, ἀφ' ὧν τὸ πᾶν Ἑλληνικόν*.

Η σύνδεση της Κουρητικής κουράς και κόμμωσης με τον Μέγα Ἀνακτα Κούρο προθήβη Ἀπόλλωνα είναι χαρακτηριστική. Ανεφέρετο πρωτίστως στον Δελφικό Ἀπόλλωνα:

Ἔθους δ' ὄντος ἔτι τότε τοὺς μεταβαίνοντας ἐκ παίδων ἐλθόντας εἰς Δελφούς ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ τῆς κόμης, ἦλθε μὲν εἰς Δελφούς ὁ Θησεύς, καὶ τόπον ἀπ' αὐτοῦ τὴν Θησειάν ἔτι νῦν ὀνομάζεσθαι λέγουσιν, ἐκείρατο δὲ τῆς κεφαλῆς τὰ *πρόσθεν μόνον*, ὥσπερ Ὀμηρος [*Ιλιάς* Β, 632] ἔφη τοὺς Ἄβαντας· καὶ τοῦτο τῆς κουράς τὸ γένος Θησηῖς ὀνομάσθη δι' ἐκεῖνον. οἱ δ' Ἄβαντες ἐκείραντο πρῶτοι τὸν τρόπον τοῦτον, οὐχ ὑπ' Ἀράβων διδαχθέντες ὡς ἔνιοι νομίζουσιν, οὐδὲ Μυσοῦς ζηλώσαντες, ἀλλ' ὄντες πολεμικοὶ καὶ ἀγχέμαχοι καὶ μάλιστα δὴ πάντων εἰς *χειρας ὠθειῖσθαι τοῖς ἐναντίοις* μεμαθηκότες, ὡς μαρτυρεῖ καὶ Ἀρχίλοχος [το καταγραφέν Fr. 3 Diehl].

Πλούταρχος, *Θησεύς*, 5, 1-2

“**Ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ τῆς κόμης**” ὅπως στην θυσία αφιερωματικά, κατά το γενικό δόγμα της απαρχής, προσφοράς μέρους εις

σωτηρία και δύναμη του όλου. Η κουρά της εμπρόσθιας χαίτης των εφήβων μεταβαίνοντων στην ηλικία του νεανία, προσφέρεται στον Απόλλωνα της αιωνιότητας σε αντίθεση προς την προελληνική συνήθεια η αφιερωματική απαρχή να γίνεται προς την γονιμοποιό δύναμη ποταμού σημαίνοντος την παραγωγική χύση της περιοδικής φύσης, την δημιουργική ροή του χρόνου. Έτσι ο Αχιλλεύς θα αφιέρωνε την κουρά της κόμης του στις πηγές του Σπερχειού. Και με την αυτή λογική επικαλείται τον Πελασγικό Δωδωναίο Δία, του οποίου η υποκείμενη εναντίωση προς τον Απόλλωνα αναδύεται στην ιστορία του αποτρόπαιου Βοιωτικού άγους κατά της μάντισας ιέρειας της Δωδώνης και του εξιλασμού από το Θηβαϊκό ιερό του Ισμήνιου Απόλλωνα. Τέλος το “είς χείρας ώθεισθαι τοῖς ἐναντίοις” κατά την συστάδην μάχη αισθητοποιεί την θεωρία και βίωμα του πολέμου ως συνεχούς προέκτασης του αθλητικού αγώνα και της ανδρείας ως ομοούσιας της γυμναστικής αρετής, εκ της αυτής πηγής αναβλυζουσών αμφοτέρων, εκ της σωματικής τελειότητας της παγκάλου μορφής.

Οι Δωριείς ενεφύσησαν το σπέρμα του Ελληνισμού στους περιθωριακούς του παλαιού συστήματος γείτονές τους κατά την διαμονή τους στην Δωρίδα, Φωκείς, Αιτωλούς, Ακαρνανές, Βοιωτούς, Ευβοείς. Με την Κάθοδό τους στην Πελοπόννησο το πνεύμα του συστατικού βιώματός τους συνεπήρε σύμπαντα τα Ελλαδικά φύλα και έγινε η θεία σύλληψη. Διαμορφώθηκε το Κουρητικό ιδεώδες. Στο τέλος της περιόδου κύησης, κατά την Μεγάλη Γέννα, αποκαλύφθηκε η νέα Κοσμική Ιδέα και έλαβε αισθητή μορφή: ο Κούρος εγυμνώθη.

[Τονίζει δεόντως την σημασία και την μοναδική ιστορική ιδιαιτερότητα της απόλυτης γύμνωσης του σώματος στον Ελληνισμό ο Θουκυδίδης στα προλεγόμενα του, όπως και αξιολογεί την Δωρική και Λακεδαιμόνια αρχή της ιδιαιτερότητας αυτής και του

αντίστοιχου απλού τρόπου ένδυσης, κατάλληλου πλαισίου για να αναδεικνύει, περιβάλλοντας εμφαντικά, το γυμνό σώμα (I, 6)].

Η μυστική δύναμη της κρυφιότητας, ριζωμένης στα έγκατα της ύπαρξης, φανερώθηκε στο απαστράπτον κάλλος της επιφανούς μορφής. Η κατάτεχνη περιεργασία της κόμης εφαρμόστηκε και στην νέα απο-κάλυψη: η κομμωτική του νεαρώδους ηβαίου περιβάλλει μορφοποιητικά το ανδρικό αιδού όπως η εργώδης επεξεργασία της κόμης στην άλλη κεφαλή αγκαλιάζει το πρόσωπο.

[Παραδειγματικά δείτε τον Αριστόδικο στο Αρχαιολογικό Αθηνών, Χ. Καρούζου, *Αριστόδικος, Από την ιστορία της Αττικής Πλαστικής των υστεροαρχαϊκών χρόνων και του επιτύμβιου αγάλματος*, Πίνακες 1, 2, και συγκρίνετε την κεφαλή Πίνακες 7 - 10 με την ήβη Πίνακες 5 και 6. Από την ανατολική Ιωνική τέχνη προσέξτε τον Κούρο από το Ηραίο της Σάμου E. Buschor, *Altsamische Standbilder*, III, Abb. 204 - 6. Και χαρακτηριστικά παρατηρείστε στη απομόνωση του θραύσματος τον μέσο τόπο, ηβαίο και ισχία και γλουτούς, του "Ξανθού Αγοριού" από την Ακρόπολη, Richter No. 191, Figs. 573 - 574, και παραβάλλετε την κεφαλή Figs. 570 - 1, καλύτερα Payne - Young, Plates 113 - 115].

Ο σεβασμός μετατοπίστηκε από το δέος της γενεσιουργίας στο θαύμα του άνθους. Η δύναμη της μεταβολής εξέπεσε οντολογικά και αξιολογικά αφού κατανοήθηκε ως απόδειξη ατέλειας. Ο Χρόνος έλαβε την σωστή του στάση γονυκλισίας ενώπιον της Αιωνιότητας. Ο Νόμος της Περιόδου ως ρυθμός της γονιμότητας έγινε μέσον αντίσκοπού. Έσχατο τέλος βιώθηκε η τελειότητα. Το έγχρονο είναι προβολή του αιώνιου. Η αναλλοίωτη ιδέα, οι αεί και ρεία ζώντες θεοί, είναι η πραγματικότητα, η ουσία του γίγνεσθαι. Ιδέες δε και θεοί είναι μορφές του Απόλυτου Είναι σε επι-φάνεια.

Οι Άβαντες ήσαν κατά παράδοση Ησιόδεια ο καθοριστικός πληθυσμός της Εύβοιας, μέχρι σημείου να είναι Αβαντίς το παλαιό όνομα της νήσου:

Αβαντίς· ή Εύβοια· ώς Ησιόδος εν Αιγυμίου δευτέρω περι Ιούς·

νήσω έν Αβαντίδι δίη·

τήν πριν Αβαντίδα κίκλησκον θεοί αίέν έόντες,

Εύβοιαν δέ βοός [sc. της Ιούς] μιν έπώνυμον ώνόμασε Ζεύς

Ησιόδος Fr. 296, Merkelbach-West,

(Cf. Απολλώνιος Ρόδιος, *Αργοναυτικά*, Δ, 1135; Καλλίμαχος, *Υμνος εις Δήλον*, 20; Αριστοτέλης στον Στράβωνα Χ, 682; Μέναιχμος Fr.Gr.Hist. 131F 7 Jacoby. Στον *Ηρακλή* του Ευριπίδη, ν. 185 η Δίρφυς (το όρος στη μέση) της Εύβοιας καλείται Αβαντίς. Δίρφυς ~ Δελφοί όπως σημείωσε ο Wilamowitz, *ad loc.*, vol. III p. 51]

Είναι σημαντικό ότι το σχετικό χωρίο ανήκει στον *Αιγυμίο* του Ησιόδου.

[Ο εναλλακτικά αναφερόμενος ποιητής του Αιγυμιού Κέρκωψ είναι απίθανος, σχετιζόμενος με διαφορετικό κύκλο έργων. Από το άλλο μέρος ο Φιλόδημος χωρίς να γνωρίζει ποιος είναι τον διαφοροποιεί από τον Ησιόδο, Fr. 295 Merkelbach - West].

Ο Αιγυμιός ήταν αρχηγέτης των Δωριέων όταν κατοικούσαν τη Δωρίδα (Στράβων IX 427), του οποίου οι δυο υιοί (Πάμφυλος και Δύμας) ονομάτισαν μαζί με τον Ύλλο του Ηρακλέους τις τρεις Δωρικές φυλές (Έφορος Fr.Gr.Hist. 70F 15 Jacoby). Ο Πίνδαρος ομιλεί για τους Δωρικούς θεσμούς του Αιγυμιού:

τῶ πόλιν κείναν [sc. την Αίτναν] θεοδμάτῳ σὺν ἔλευθερίῳ

Υλλίδος στάθμας Τέρων ἐν νόμοις ἔκτισσε· θέλοντι δὲ

Παμφύλου

καὶ μὲν Ἡρακλειδᾶν ἔκγονοι

ὄχθαις ὑπο Ταῦγέτου ναίοντες αἰεὶ μένειν τεθμοῖσιν ἐν

Αἰγίμιῳ

Δωριεῖς, ἔσχον δ' Ἀμύκλας ὄλβιοι

Πινδόθεν ὀρνύμενοι, λευκοπῶλων Τυνδαριδᾶν βαθύδοξοι

γείτονες, ὧν κλέος ἄνθησεν αἰχμᾶς.

Πίνδαρος, Πυθιονίκαι, I 61-66

Ο Απόλλων οδήγησε και εγκατέστησε τους Δωριεῖς του Αιγίμιού και τους Ηρακλείδες στη Λακεδαίμονα, στο Άργος και στην Πυλία – τις τρεις μεγάλες διαιρέσεις του Πελοποννησιακού χώρου κατά το προηγούμενο Μυκηναϊκό (Αχαϊκό) σύστημα ισχύος της Εποχής του Χαλκού:

ὁ [sc. ο Απόλλων] καὶ βαρειᾶν νόσων

ἀκέσματ' ἄνδρεςσι καὶ γυναιξὶ νέμει,

πόρην τε κίθαριν, δίδωσί τε Μοῖσαν οἷς ἂν ἐθέλη,

ἀπόλεμον ἀγαγῶν

ἐς πραπίδας εὐνομίαν,

μυχόν τ' ἀμφέπει

μαντεῖον·

τῷ καὶ Λακεδαίμονι

ἐν Ἄργει τε καὶ ζαθέῃ Πύλῳ

ἔνασεν ἀλκάντας Ἡρακλέος

ἐκγόνους Αἰγίμιῳ τε.

Πίνδαρος, Πυθιονίκαι, V 63-73

Οι Άβαντες φέρουν το ουσιώδες κατηγορημα *μεγάθυμοι*, *Ιλιάς Δ 464*· cf. *μένεα πνεύοντες*, *Ιλιάς Β 536*. Είναι «δαίμονες μάχης» κατά τον Αρχίλοχο, μνεΐα που αποδεικνύει ότι αποτελούν την Ευβοϊκή

πραγματικότητα του ιστορικού, μετακαθοδικού Κουρητικού Ελληνισμού κατά τους Γεωμετρικούς και πρώιμους Αρχαϊκούς Χρόνους:

*Οὐ τοι πόλλ' ἐπὶ τόξα τανύσσεται οὐδὲ θαμειαί
σφενδόνας, εὐτ' ἂν δὴ μῶλον Ἄρης συνάγη
ἐν πεδίῳ· ξιφέων δὲ πολύστονον ἔσσεται ἔργον·
ταύτης γάρ κείνοι δαίμονές εἰσὶ μάχης
δεσπότηαι Εὐβοίης δουρικλυτοί.*

Αρχίλοχος Fr. 3 Diehl = Fr. 3 West

Ο Όμηρος της Γεωμετρικής Περιόδου περιγράφει την ίδια πραγματικότητα με τον Αρχίλοχο της αρχαίας Αρχαϊκής περιόδου.

[Άβαντες από την Εύβοια συμμετέσχαν στον Ιωνικό αποικισμό της Μ. Ασίας, Ηρόδοτος I 146. Κατοίκησαν ιδιαίτερα τη Χίο αλλά εκπολεμήθηκαν, Ίων ο Χίος Fr.Gr.Hist. 392F1 Jacoby = Πausanίας VII, 4, 9].

Το όνομα Άβαντες συνδέεται με τις Άβες της Φωκίδος. Μια συγκεκριμένη αναφορά του Ευστάθιου στον Αρριανό τους συνδέει και με τον Άβαντα του Άργους (Αρριανός Fr.Gr.Hist. 156F68bis Jacoby. Cf. Στέφανος Βυζάντιος, *Εθνικά*, s.v. Αβαντίς). Η πληροφορία του Αρριανού (*ibid.*) ότι πρόκειται για Θρακικό φύλο επικυρούται πάντως από τον Αριστοτέλη: *φησὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐξ Ἄβας τῆς Φωκικῆς Θράκας ὄρμηθέντας ἐποικῆσαι τὴν νῆσον [sc. τὴν Εὐβοίαν] καὶ ἐπονομάσαι Ἄβαντας τοὺς ἔχοντας αὐτὴν* (Στράβων X 682). Η διαδεδομένη θεωρία περί Θρακικής παρουσίας κατά μήκος των Ανατολικών παραλιών της Ελλάδας μέχρι Αττικής συνδέεται με σημαίνουσες μυστηριακές παραδόσεις (Ελευσίνα), Διονυσιακούς οργιασμούς (Ηδωνοί, Θήβες), Ορφικές εκστάσεις (Πιερία), μουσοληψίες (Κοιλάδα των Μουσών) και μαντικές κατακοχές. Στις Άβες χρησιμοποίησε περίφημο μαντείο του Απόλλωνα. Η Θρακική διάσταση αφομοιώθηκε, όπως σε όλες τις ανάλογες περιπτώσεις υπεροχικής προελληνικής θρησκευολογικής παρουσίας, από τον Απόλλωνα.

Το μαντείο των Φωκικών Αβών διέπρεπε κατά τους αρχαϊκούς χρόνους ώστε να είναι μεταξύ των πέντε Ελληνικών (Δελφοί, Άβαι, Δωδώνη, Τροφώνιο, Αμφιαράειο) τα οποία δοκίμασε για να συμβουλευτεί ο Κροίσος της Λυδίας στον μέγιστο αγώνα του προς την Περσική Αυτοκρατορία (Ηρόδοτος I, 46). Για τους Φωκείς ήταν εξίσου σημαντικό με τους Δελφούς, ώστε να αφιερώνουν τα ίδια αναθήματα από σπουδαία νίκη τους και στα δύο, Ηρόδοτος VII, 27, 4-5. Δηγούμενος ΘεσσαλοΦωκικό πόλεμο πληροφορεί ο Ηρόδοτος: ...καὶ Ἄβας, ἔνθα ἦν ἱερὸν Ἀπόλλωνος πλούσιον, θησαυροῖσί τε καὶ ἀναθήμασι πολλοῖσι κατασκευασμένον· ἦν δὲ καὶ τότε καὶ νῦν ἔστι χρηστήριον αὐτόθι (VII, 33). [Cf. Ηρόδοτος VIII, 134 για το χρηστήριο εν Άβαις και για τα ευάριθμα μαντεία της Βοιωτίας]. Οι Θηβαίοι, έτοιμοι να αναλάβουν το μέγα έργο της καθοριστικής αντιπαράθεσης προς τους Σπαρτιάτες, και βέβαιοι ότι μόνο νίκη σε εκ του συστάδην μάχη μπορεί να κάμψει το φρόνημα και να αποσείσει το κύρος της Σπαρτιατικής ηγεμονίας, συμβουλευτήκαν το θείο προ της μάχης στα Λεύκτρα. Σε αυτά τα χρηστήρια προσέφυγαν για να διεισδύσουν στα μυστήρια της Μοίρας και στις βουλές των θεών: στα δύο Απολλώνια της δικαιοδοσίας τους, του Ισμήνιου και του Πτώου Απόλλωνα, στα δύο άλλα Απολλώνια τους Δελφούς και τις Φωκικές Άβαις, και στο Τροφώνιο. Πausανίας, IV, 32, 5.

Ο Σοφοκλής αναφέρει το Φωκικό χρηστήριο μαζί με τους Δελφούς και την Ολυμπία ως υπέρτατους βεβαιωτήρες θείας αλήθειας, *Οιδίπους Τύραννος*, 897-910. Cf. Στράβων IX 423. Το Μαντείο στις Άβες είχε αρχέγονες καταβολές, εθεωρείτο κατά μια παράδοση και αρχαιότερο των Δελφών: αἱ δὲ Ἄβαι πόλις ἐν τοῖς Φωκεῖσιν, ἔνθα ἱερὸν Ἀπόλλωνος. ἦν δὲ τοῦτο τὸ μαντεῖον πρὸ τοῦ ἐν Δελφοῖς (Στέφανος Βυζάντιος, *Εθνικά*, s.v. Ἄβαι; Cf. s.v. Τεγύρα = Καλλισθένης, *Fr.Gr.Hist.* 124F11 Jacoby). Η προελληνική καταγωγή του τονίζεται έτσι, συνάδουσα προς τη Θρακική

ερμηνεία της αρχικής ταυτότητάς του. Αλλά και το Δελφικό είχε βέβαια προΑπολλώνια, προΕλληνική καταβολή ισχυρότατη.

Οι Φωκικές Άβαι του Απόλλωνα και οι Κουρήτες Άβαντες της Εύβοιας εξ Αβών και ο Άβας Αργίτης βασιλεύς ονοματολογούνται από τη ρίζα αF- εκ της οποίας φύονται ο ήλιος-ήέλιος και η ήώς-αὔως-έώς, η αυγή. (Cf. e.g. G. Curtius, *Principles of Greek Etymology*, vol. I pp. 497-9, Αγγλική Μετάφραση της 4ης έκδοσης, 1895; cf. II pp. 171-172). Ο Ησύχιος μαρτυρεί s.v.: *ἄβελιον· ἥλιον, Κρήτες· καὶ ἀβελίην· ἠλιακὴν, Παμφύλιοι*. Επίσης, με αποκοπή του α-, s.v. *βέλα· ἥλιος καὶ αὐγὴ ὑπὸ Λακῶνων*. Πιο κοντά, s.v. *ἄβῶ· πρωῖ, Λάκωνες*. Το αὔω (ανάβω) είναι ένας άλλος κλάδος από τον ίδιο κορμό. Το -β- σε αυτές τις περιπτώσεις είναι το αρχικό δίγαμμα. Από την ίδια ρίζα, με μετατροπή του F σε -γ- ή -σ- ή δασεία και απώλεια του αρχικού α-, προέρχονται οι λέξεις και έννοιες γελώ, σέλας, ήλιος και τα συναφή. Το «αύ-ριον» είναι παραλλαγή, και η «αυγή» χρησιμοποιεί και τις δυο τροπές του F σε -υ- (-β-) και -γ-. Τα λατινικά *aurora* (αὔως → *ausos(a)* → *aurora*) και *Aurelius* (ἄFέλιος → ἄβέλιος → *au(s)elius* → *aurelius*) προκύπτουν κατά την ίδια φυή. Cf. Paulus, *Epitoma*, 23: *Aureliam familiam ex Sabinis oriundam a Sole dictam putant, quod ei publice a populo Romano datus sit locus, in quo sacra facerent Soli, qui ex hoc Auseli dicebantur*. Το Ετρουσκικό όνομα του ηλιακού θεού *Usil* σχετίζεται επίσης πιθανότατα με τις ίδιες λεξικογραφικές εξελίξεις (cf. Curtius *op.cit.*, II, pp. 497-8).

Άβαι και Άβαντες είναι οι του φωτός, Απολλώνιες ονοματοθεσίες.

Δυο «γλώσσες» του Ησύχιου διανοίγουν έτερες διαστάσεις του νοηματικού πυρήνα αυτού του ονοματολογικού πεδίου. Πρώτον s.v. *Άβαι·*

περι τὴν Φωκίδα τόπος, οὗ μαντεῖον Ἀπόλλωνος Σαβαίου. Σοφοκλῆς. Ἡ μνεῖα του Σοφοκλή πιθανότατα παραπέμπει στο προαναφερθέν χωρίο του Οιδίποδα Τυράννου ν. 899. Το χειρογραφικό «Σαβαίου» ἤδη ο Heinse μετέγραψε σε «Αβαίου». Ἀλλά δυνατόν να πρόκειται ἡ διαφορική ταύτιση Ἀπόλλωνος και Διονύσου (Σαβάζιος, Σαβαίος). Ἀκόμη αινιγματικότερη μοιάζει αν δεν διορθωθεί ἡ δεύτερη σχετική γλώσσα του Ησύχιου, s.v. Ἄβαντες· Εὐβοεῖς· καὶ κολοσσοὶ νεαροί. (Διορθώνω «νεαροί» ἀπὸ το χειρογραφικό «νεκροί» το οποίο ἔχει δημιουργήσει προβληματική σύγχυση. Ο Maussacus εἶχε προ αἰώνων υποθέσει «μακροί» προς ατελέσφορο θεραπεία του νοσοῦντος χωρίου). Οἱ μεγαλόσωμοι νεαροὶ ρωμαλέοι δαίμονες μάχης (Ἀρχίλοχος) εννοῦνται γιγάντιοι ἔφηβοι, Ἀπολλώνιοι Κουρήτες, viriliter pueri ὅπως ο Δορυφόρος του Πολύκλειτου (κατὰ τον ἔξοχο χαρακτηρισμό του Plinius).

[Οἱ Ἄβαι τοποθετοῦνται παρὰ το χωρίο Ἐξαρχος, στα προβούνια του Χλωμού ὄρους, νοτιοανατολικά της Ελάτειας, ὅπως και ὅπου υποδεικνύει ο Πausanias (X, 35). (Ο Στράβων παραδόξως μοιάζει να το τοποθετεῖ στην δυτική Φωκίδα παρὰ τον Κορινθιακό κόλπο στον Ελικώνα, IX 423C = p. 596.17-8 Meineke. Ἴσως παρασύρθηκε ἀπὸ τὴν ιερότητα του Ελικώνα και τὴν σημασία της Ἄσκρης του Ησιόδου και της Κοιλιάδας των Μουσών, συνεφελεκουσών αυτῶν τον Μουσαγέτη). –

Οἱ κάτοικοι θεωροῦσαν Ἀργίτικη τὴν καταγωγή τους, ὅτι ἦλθαν με οικιστὴ τον Ἄβαντα βασιλιά του Ἄργους, γιο του Λυγκέα και της Ὑπερμνήστρας κόρης του Δαναοῦ, πατέρα του Ἀκρίσιου και του Προΐτου (Pausanias X, 35, 1).

Ο στρατός του Ξέρξη παρέδωσε στις φλόγες τις Ἄβες το 480 π.Χ. (Ἡρόδοτος VIII, 33; cf. Pausanias X, 35, 2). Ἡ παρακμὴ του ιεροῦ ἀρχισε

τότε, αν και το μαντείο παρέμεινε ενεργό. (Ο Μαρδόνιος το συμβουλευτήκε λίγους μήνες μετά την πυρπόλησή του, Ηρόδοτος VIII, 134). Ο μεγάλος ναός παρέμεινε μάλλον κατακαυμένος εις μνήμη του βαρβαρισμού (Παυσανίας X, 35, 2-3).

Κατεστράφη ολοσχερώς το 346 π.Χ. κατά τον δεκαετή Ιερό Φωκικό πόλεμο. Οι Φωκείς οικοδομούσαν φρούριο «περὶ τὰς ὀνομαζομένας Ἄβας, καθ' ἃς ἔστιν Ἀπόλλωνος ἅγιον ἱερόν» (Διόδωρος, XVI, 58, 4), οι δε Βοιωτοὶ ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τους, οι Φωκείς διεσπάρησαν, πεντακόσιοι περίπου κατέφυγαν στον Ναό του Απόλλωνος. Από τυχαίο γεγονός θείας κρίσης κατά τον Διόδωρο ανεφλέγη στιβάς σε σκηνή των καταφυγόντων, ναός δε και Φωκείς έγιναν παρανάλωμα του πυρός (*ibid.* §§5-6). Cf. Παυσανίας X, 35, 3. Φαίνεται ὄντως να ἦταν παράπλευρος ἀπώλεια, ἀπὸ καταχρηστική χρήση του ἀσύλου, γιατί οι Αβαῖοι μάλλον δεν μετείχαν του τότε Ιερού Πολέμου, λόγω της Απολλώνιας ιερότητας και αγιστείας του τόπου (Παυσανίας, X, 3, 2). –

Μικρότερο ναό στον Απόλλωνα ἐκτίσε ο Αδριανός (*ibid.* §4).

Τα ἀρχαιότερα ἀγάλματα (χάλκινα και αφιερώματα των ἰδίων των Αβαίων, ἀρα ἀπὸ την περίοδο της ἀκμῆς της πόλης) ἦσαν ορθά Απόλλων, Λητώ και Ἄρτεμις (*ibid.*) – η τριάδα ὅπως π.χ. τα χρυσελεφάντινα των Δελφών].

* * *

Ο Ἑλληνισμός, κατά τη Δωρική του ουσία, συνιστά τον πολιτισμὸ της αἰώνιας νεότητος. Σύμβολο ο πρωθήβης Απόλλων, ἰνδαλμα της τέλειας ὥρας του νεαρῶδους, ἐπιτομή ἰδέας του κάλλους, υπερβατικὸ ἀρχέτυπο ἐγκόσμιας ἐς αἰὲ φανέρωσης συστατικῆς της κοσμικῆς ὑπαρξης

ως φαινομένου του απόλυτου Είναι. **Το Είναι φαίνεται.** Και η οντολογική αποκάλυψη, επι-φάνεια του θείου, συμβολίζεται με την επίδειξη της ώρας του εφήβου, και ταύτης στολισμένης, όπως προβάλλεται η ύπαρξη στην φαντασμαγορία του άνθους του φυτού και στην αρσενική φιλάρεσκη επιδεικτικότητα μορφής και συμπεριφοράς του «ωραίου» ζώου.

Μεταφυσική, θρησκεία, φυσιολογία και τέχνη λένε το ίδιο πράγμα, την άγια ταυτότητα στο κάλλος Φαίνεσθαι και Είναι.

Η φανέρωση του Απόλυτου στην επι-φάνεια του Είναι, το Φαινόμενο του Είναι, αποτελεί την κοσμική ύπαρξη. Η χαρά της ύπαρξης του όντος είναι η οικείωση του κάλλους του φαινομένου.

Και αυτή η μεταφυσική αλήθεια καταλάμπει πρωτίστως και κυρίως στα «αγάλματα» των Αρχαϊκών Κούρων. Η κυριαρχία και μορφολογία του γλυπτικού τύπου στον Αρχαϊκό Κόσμο θεμελιώνεται στην Κουρολατρεία που ανέπτυξα με τα τελευταία κείμενα μελετών. **Με την κλασική τελειότητα του 5ου αιώνα, ιδεώδης τύπος και τυπούμενη ανθρώπινη ύπαρξη φθάνουν στο όριο του πέρατος της τέλει μορφής, στον εξήβης προβεβηκότα και νεαρωθέντα. Και σε αυτήν την τελειότητα το μείδιμα της «ώρας» μεταμορφώνεται σε σοβαρή ισορροπία. Επέκεινα της τέλει μορφής κείται η (σύ)χυση της μορφής. Επέκεινα της νεαρώδους παρεφηβείας χάσκει το έρεβος της γήρανσης.**

Η Ελληνική τραγωδία του Χρυσού Αιώνα είναι βιολογική και φυσική και μεταφυσική – δεν έχει σχέση με συναισθηματική συγκίνηση υποκειμενικής ταραχής για συμβάντα που θα εδύναντο να είναι και αλλιώς (cf. Αριστοτέλης). Τραγωδία είναι η αναγκαία Μοίρα της αλύτρωτης κοσμικής ύπαρξης, της τελειότητας που δεν απέκτησε συνείδηση της αιωνιότητάς της και έτσι πάσχει, και μόνον έτσι τω όντι πάσχει, τα δεινά του χρόνου. **Γιατί το ον δεν πάσχει αληθινά τα ανεξέλεγκτα συμβεβηκότα του χρόνου στο γίγνεσθαι αν με την**

τελειότητα του φαινομένου του έχει συντελέσει την ενίδρυσή του στο αμετάβλητο απόλυτο του Είναι.

Για την οντολογική δε ιδιότητα του Ελληνισμού, «δεν απέκτησε συνείδηση εαυτού» σημαίνει δεν ήχθη στα μοιραία (μοιρασμένα) όρια του κάλλους της.

Γιατί κατά την εξαντλητική ανάλωση του βάθους της ύπαρξης στην ιερή επιφάνεια, κατά την εκθαμβωτική φανέρωση του Είναι στο Φαίνεσθαι, κατά την απαστράπτουσα προβολή της δύναμης σε κάλλος, εκεί, στα ανυπέβλητα όρια των δεσμών του Πέρατος σε Μορφή, εκεί το φαινόμενο καταφλεγόμενο από την ηδονή του κάλλους του βυθίζεται στην άφαντη άβυσσο του Απόλυτου, εκεί σβήνει επί “τέλους” σε αιώνια λάμψη.

ΤΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ

Την Πέμπτη 14 Ιανουαρίου στις 8.30 το βράδυ συνεχίζουμε την αναδίφηση της ουσίας του Ελληνισμού με την μελέτη της μορφής στους αρχαϊκούς χρόνους – μορφής στην τέχνη, στο τρόπο ζωής, στην πολιτική και στρατιωτική ιστορία, στην οικονομία και την θρησκευτικότητα.

Ερευνητικός άξονας παραμένει για την πρώτη αρχαϊκή περίοδο η Σπάρτη. Θα επεκταθώ στην ανάλυση της Λυκούργειας θεσμοθεσίας και στην αλματική άνοδο της Σπάρτης μετά από αυτήν. Θα ασχοληθούμε με τον Σπαρτιατικό επεκτατισμό, την καθιέρωση των Απολλώνιων εορτών της,

και τον ρόλο της στην θεμελίωση των Ολυμπιακών αγώνων. Θα αναλύσουμε το Σπαρτιατικό ιδεώδες και πως αυτό ήταν ο αποφασιστικός παράγων των εξελίξεων για την περίοδο 800 – 600 π.Χ.

Θεματικός άξονας της αναζήτησής μας, συμπεριλαμβανομένων θεμάτων υπολειπομένων από τα δύο προηγούμενα σεμινάρια του τρέχοντος δεύτερου μέρους της φετινής μας περιόδου, θα είναι κατά το πρόγραμμα:

Ολυμπιακοί Αγώνες:

Ο Ήρωας-Αθλητής «Άγαλμα» των Θεών

και το Αγωνιστικό Ιδεώδες του Βίου

Τα σεμινάρια περιλαμβάνουν ανάλυση και συζήτηση. Στόχος είναι να ολοκληρώνονται μέσα σε ένα δίωρο.

Πραγματοποιούνται στην Αίθουσα Διαλέξεων του Μεγάλου Λόγου και Τέχνης, Πλατεία Γεωργίου Α', 2^{ος} όροφος.